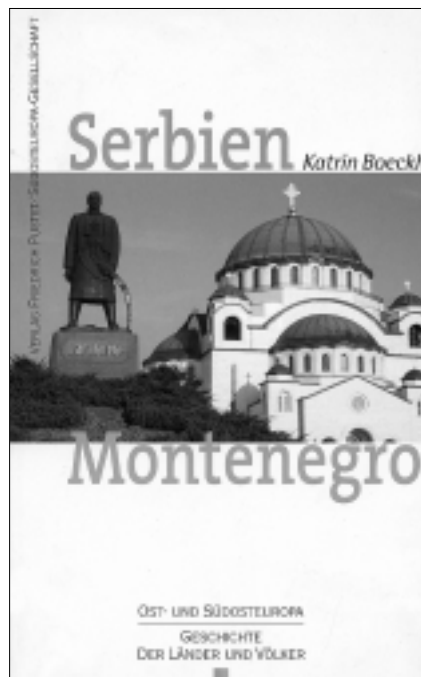

Ocjene i prikazi

Katrin BOECKH, *Serbien. Montenegro. Geschichte und Gegenwart*, niz Ost- und Südosteuropa. Geschichte der Länder und Völker, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg i Südosteuropa-Gesellschaft, München, 2009., 256 str.

Renomirana povjesničarka Katrin Boeckh iz Osteuropa instituta iz Regensburga i naslovna profesorica na Ludwig-Maximilian fakultetu Sveučilišta u Münchenu, poznata po istraživanjima balkanskih zemalja i Ukrajine koja su postala standardna djela suvremene europske historiografije, donosi u svojoj zadnjoj knjizi pregled povijesti Srbije i Crne Gore. Knjigu je objavio Friedrich Pustet, koji se dijelom svojih izdanja specijalizirao za područje istočne i jugoistočne Europe i u tom nizu je već objavljena i studija Ludwiga Steindorffa o Hrvatskoj. Ona je opremljena bogatim ilustrativnim materijalom, kartama i nizom tablica s pripadajućim statističkim podacima.

U uvodu autorica tumači zašto piše o objema zemljama u istoj knjizi unatoč njihovom nedavnom državnom razdvajanju, ističući da su one najvećim dijelom 20. stoljeća bile pod istom upravom, da znatan dio stanovnika dijeli zajedničko porijeklo te jezičnu i vjersku bliskost, ali istodobno predstavlja ona nastojanja koja su vodila prema rastavi između dvaju entiteta. Uz to pridodaje da su promjene u poslijesocijalističkom razdoblju ponudile dodatnu motivaciju za historijski osvrt na nekadašnja »dva oka u glavi«. Time je iznova potkrijepljena teza da povijest uvijek pomaže u promišljanjima o suvremenim problemima koji postaju razumljivi tek kada se pokuša svladati delikatna strana prošlosti.

Knjiga je sastavljena tako da se veći dio odnosi na povijest Srbije, a zatim slijedi manji posvećen Crnoj Gori. Pojedini dijelovi isprepleteni su i sa širim okruženjem tako da autorica ne zanemaruje i različite aspekte iz bizantske, mletačke, osmanske, habsburške i jugoslavenske povjesnice s njenim snažnim utjecajima na klesanje pravaca razvitka pojedinih naroda. U toj perspektivi možemo promatrati i pojedina rubna mjesta u kojima se na pojedinim mjestima javlja i hrvatski čimbenik kao sastavni dio geopolitičkih odnosa.

Prva tri poglavlja uvode čitatelja u polaznu povijesnu problematiku, nudeći presjek zbivanja od srednjeg vijeka, preko osmanske uprave i predmodernog doba do nacionalnog pokreta na počecima 19. stoljeća. Taj je dio, može se reći, sastavljen standardnim stilom. Bez upuštanja u kritičko pretresanje popularnih raspi o etnogenezi, autorica polazi od slavenskog uselja-

vanja i navođenja objavljenih izvora bizantske provenijencije koji ukazuju na formativno doba teritorijalnih jedinica Zete, Raške i Duklje kao preteča budućih država. Slijedi u najkraćim crtama oris konsolidacije i uspona srpskih područja koje se tumači njihovim zasebnim položajem na Balkanu, na crtama razdvajanja između Zapada i Istoka. Odraze tih specifičnosti, naglašene i utjecajem pravoslavlja, posebice pronalazi u sferi arhitekture i slikarstva, a k tomu pozornost daje uplivu rudarstva kao izvoru prosperiteta srednjovjekovne države, kao i pratećem pravnom sustavu koji prožima društvena kretanja toga doba. Taj dio ima epilog u isticanju dalekosežnog značenja bitke na Kosovu polju i Vidovdana, kako u povijesnom kontekstu tako i s gledišta kasnijeg stvaranja mita s iznimno velikom političkom ulogom u 19. i 20. stoljeću za identifikaciju srpstva i promišljanja njegove obnoviteljske misije s primjesama nacionalnih pretenzija koji prate izgradnju moderne države u izmijenjenim okolnostima.

Posebna poglavlja posvećena su razdobljima od Berlinskog kongresa, kad obje države stječu međunarodno priznatu neovisnost, i proširenjima u pobjedničkim Balkanskim ratovima do Sarajevskog atentata i Prvoga svjetskog rata, koji svojim ishodima otvaraju posve novu etapu i razvojne smjernice u povijesti Srbije i Crne Gore. To je osobito vidljivo u prekidanju kontinuiteta crnogorske državnosti, zbacivanju kralja Nikole, odnosno njegove dinastije s prijestolja i prisjedinjenju Srbiji koja postaje dominantan čimbenik jugoslavenske države.

Okosnicu knjige čini prikaz kretanja od 1918., kada je ustrojena prva jugoslavenska tvorba rojalističkog tipa do crnogorskog referenduma o neovisnosti iz 2006. na temelju kojega je završen proces mirmog odvajanja i proglašena državna neovisnost. Raz-

doblje između dvaju svjetskih ratova obilježila je vladavina srpske kraljevske kuće Karadorđevića čiji su predstavnici bili suočeni sa zadaćom vođenja nove države koja se sastojala od veoma različitih dijelova u brojnim pogledima. Njihova težnja da centralizacijom Kraljevine ostvare određeni tip južnoslavenske integracije doživjela je neuspjeh. Ni uvođenje Aleksandrove diktature u vremenu utjecaja gospodarske krize nije mogao biti ključ za rješavanje poglavito duboko narušenih odnosa među njenim narodnim sastavnicama. Tako autorica smatra da eksperiment s autoritativnim sa-držajem, pratećim terorom i militarizacijom nije mogao biti uspješan jer nije rješavao, nego je samo stvarao nove probleme (str. 116).

Titoistički poredak prikazan je kao tip komunističke vladavine koji je prolazio kroz određene faze. Prva je obilježena preslikavanjem staljinističkog režima, koji je Josipu Brozu Titu omogućio učvršćivanje vlasti nakon Drugoga svjetskog rata. U tom smjeru korišten je niz represivnih mjera kojima je utvrđen revolucionarni poredak. Autorica ističe broj komunističkih žrtava (oko 180.000), navodeći rezultate istraživanja Michaela Portmanna i Srđana Cvetkovića, ističući da je vremenski odlomak između 1944. i 1950. obilježen masovnim odmazdama prema ideološkom i klasnom neprijatelju (str. 139). Knjiga zatim u zasebnim poglavljima nudi tumačenje odnosa u vrijeme raskida sa Staljinovim SSSR-om, analizira politički sustav i plansku privredu te pokazuje obujam utjecaja obavještajnih službi i vojske. Autorica uočava u federalističkoj koncepciji Titov pokušaj da formalno razriješi problematiku nacionalnog pitanja.

Posebna pozornost posvećena je Slobodanu Miloševiću, koji ima glavnu ulogu u procesu raspada Jugoslavije (str. 183-211).

On se poslije Titove smrti i buđenja srpskog nacionalizma vješto uspinjao na ljestvici moći kao perspektivan partijski kadar. Uspio je u trenucima velikih lomova izazvanih slomom komunizma nadvladati protokomunističke prvake jer se mogao osloniti na moćni aparat partije, crpeći iz njega financijska i organizacijska sredstva koja su postala podloga njegove osobne vladavine. Autorica smatra da Srbija, za razliku od bivših komunističkih država istočne Europe, nije dobila režim koji bi postupno uklanjao socijalistički sustav uvođenjem demokratsko-pluralističkih mjerila, nego su do izražaja došli pripadnici starih elita željnih konzerviranja vlastitog položaja moći koji su u novim okolnostima iskorištavanjem nacionalnih osjećaja tu zemlju i dalje čvrsto držali u svojim rukama. Krajem 1980-ih njihov je cilj bilo intenzivno jačati položaj Srbije unutar federacije, što su s oduševljenjem prihvaćali Srbi i u različitim dijelovima Jugoslavije. Sljedeći korak bilo je usadivanje svijesti o srpskoj podređenosti što je dovelo do izbijanja nacionalne paranoje i ksenofobije (str. 185). Miloševićeva vladavina kategorizirana je kao diktatura koja je na kraju dovela Saveznu Republiku Jugoslaviju do međunarodne izolacije. Posebna poglavlja posvećena su ratovima (10 Tage Krieg gegen Slowenien 1991, Der Krieg in Kroatien ab 1991, Der Bosnier-Krieg 1992—1995 i Der Kosovo Krieg 1998/1999), koje autorica tumači kao ratove koje je vodio Miloševićev režim za osiguranje svoje vlasti, a vojni porazi su propagandno prikazani kao »pobjede« srpskog naroda (str. 205). Zaključni dijelovi bave se opisom civilnog društva i oporbe u Srbiji, slomom Miloševićeva režima te duelom Koštunice i Đinđića.

S druge strane, tematiziranje raspada Jugoslavije pokazuje kako su mladi i ambiciozni politički čelnici Crne Gore prvo rev-

no podržavali srbijanski pravac »antibirokratske revolucije« pod Miloševićevim vodstvom i solidarizirali se s njegovom namjerom zaustavljanja državne emancipacije Slovenaca i Hrvata, a potom se s vremenom distancirali od te u stvarnosti ekspanzivne politike (die brutale Machtpolitik Miloševićs in /Ex-/Jugoslawien) koja nije dovela do jugoslavenske integracije i krenuli vlastitim putem koji je vodio 2006. prema napetoj, ali mirnoj obnovi crnogorske državnosti čime je i Republika Srbija postala nezavisna i suverena država.

Autorica je imala vrlo dobar uvid u novija dostignuća historiografije, što se vidi po korištenju nalaza niza srpskih povjesničara (S. Ćirković, A. Mitrović, R. Radić, Z. Janjetović i dr.), dok je pokrivenost suvremene historiografije Crne Gore nešto skromnija, no sasvim dovoljna za pregledan uvid u osnovne pravce povijesnog razvoja te zemlje koja je danas postala kandidat za članstvo u Europskoj uniji i NATO-u. Budući da njemačka historiografija i nije do sada bacila više svjetla na crnogorsku povijest, čini se da je i ovakav ograničeni pristup za početak najbolje rješenje. Pogotovo za one čitatelje koji žele znati nešto više i kvalitetnije od onoga što se nudi u bespućima interneta.

• *Stjepan Matković*